

Pridonose li mediji stigmatizaciji psihički oboljelih osoba?

Umjesto što pridonose nerazumijevanju i eksploatiraju stereotipe, obveza medija je osvještavanje javnosti protiv stigmatizacije psihički oboljelih osoba

Na jednoj hrvatskoj radio postaji prije nekoliko godina doista me razveselila najava u informativnom programu: Dobre vijesti! I tako, iz dana u dan vrte se kratke vijestice, informacije iz kategorije dobrog, pozitivnog, takvoga da čovjeku izmami osmijeh na lice i izazove ugodu. A onda sam se sjetila knjige "Snaga je u tebi" gdje psihoterapeutkinja Louise Hay piše o američkoj radio postaji koju su osnovali zbog toga da bi izvještivala samo o dobrim vijestima. Postaja je ubrzo propala. Oglašivači su je, naime, obilazili u širokom luku, jer se zna da ljudi slušaju postaje koje emitiraju loše vijesti.

Što crnje to bolje, što krvavije to prodavnije... Život je takav i neka pravila se očito ne žele mijenjati na globalnom medijskom tržištu. Odavna se zna što je vijest kao i to da novinari i urednici ne mogu i ne smiju ignorirati vijesti koje govore o nesrećama, kriminalu, nevoljama svake vrste. Nije nam dopušteno da javnost zakinemo i za tu kategoriju informacija, pisanih i slikovnih priloga, međutim, pitanje je: Gdje je mjera? Ljudska i etička. U konačnici i pravna.

U okviru Prava i dužnosti Kodeksa časti hrvatskih novinara dužnost je novinara obratiti posebnu pozornost i pokazati odgovornost kada se izvještava o nesrećama, obiteljskim tragedijama, bolestima, djeci i malodobnicima, u sudskim postupcima te pri tome poštovati pretpostavku nedužnosti, integritet i dostojanstvo svih stranaka u sporu. Jedna-

ko tako naglašava se potreba izbjegavanja objavljivanja detalja i pejorativnih kvalifikacija, među ostalim o bilo kojoj fizičkoj ili mentalnoj manjkavosti. U stvarnosti, Kodeks, ali i drugi zakoni koji su na tragu čuvanja dostojanstva i zaštite oboljelih osoba, najčešće se krše putem senzacionalističkih naslova, najava, tekstova i priloga u tiskanim i elek-

troničkim medijima. Kao dugogodišnji novinar i urednik, nerado to priznajem.

U razdoblju poslije Domovinskog rata neopravdano senzacionalistički pristup evidentan je prema osobama koje su sudjelovale u obrani Hrvatske, a pojedinačno su sudi-onici incidenta ili počinitelji prekršajnog ili kaznenog djela. Automatski im se pripisuje 'dijagnoza' PTSP-a, a time navodi javnost na pogrešan zaključak da su sve psihički oboljele osobe opasne, nesposobne za život u zajednici, da ih treba izbjegavati.

Opća ocjena je da mediji, pisani i elektronički, najčešće podržavaju stigmiju opasnosti. Najveći broj senzacionalističkih naslova ili bombastičnih najava te priloga, donose veću prodaju, gledanost i slušanost, a to dovodi do zaključka da se jedna incidentna situacija generalizira na sve oboljele.

I dok se oboljeli od nekih drugih bolesti vrlo često udružuju u različite nevladine udruge s ciljem poboljšanja uvjeta liječenja i uvjeta života u društvu, oboljeli od psihičkih bolesti vrlo često su onemogućeni boriti se protiv određenih stavova i pojava u društvu jer bi im to donijelo dodatne probleme, od obitelji do radnog mjesta. Predrasude prema psihičkim bolesnicima i te kako su raširene u javnosti, a osobe s nekim psihičkim poremećajima

Munjika, struja, luđak...

Iako 'rječnik ulice' u medijskim kućama koje njeguju etiku riječi, nije u većini slučajeva i službeni jezik, zbog pojave sve većeg broja svakovrsnih 'novinarskih' uradaka koji poništavaju temeljna etička načela i kroz izražavanje u novinarskim formama, ne mogu se ne osvrnuti na svakodnevnu pojavu. Od ulice, kavane, političkih skupova i inih formalnih i neformalnih susreta gotovo općeprihvaćen stil ponašanja i komunikacije za eliminaciju neistomišljenika je bez zadržke 'proglašavanje ludim'. Izrazi i pogrdne riječi kao: munjika, luika, luđo, šano-dušo, otišao pa-pa, aleluja, struja, blenton, šizika, zvrketa, tikvan, prošvikani vrlo često se upotrebljavaju čak i u službenim prilikama. Ne radi se najčešće o osobama koje su doista duševni bolesnici, ali kroz takav pristup javno se sugerira da 'nije dobro biti drugačiji' i 'evo što će se desiti ako vam prilijepimo etiketu luđaka'. Jednostavno, bit ćeš obilježen i izopćen!

Osnovno je pitanje kako da se u takvim situacijama postave mediji? Čak i oni novinari koji bi u cijelosti poštovali sve profesionalne norme, ne mogu prekršiti temeljnu – izvjestiti o događaju! No, pitanje je načina.

Da li će se medij ograditi od takvog načina komunikacije i s gnušanjem odbaciti takav pristup ili će u izvještaju staviti naglasak upravo na to?

jima smatraju se opasnima, neodgovornima i osobama koje, iznova naglašavam – treba izbjegavati.

Smanjenje stigmatizacije i negativnog stava prema psihički oboljelim osobama u društvu, prema stavu Svjetske zdravstvene organizacije, neobično je važno kao i razvoj programa podrške za pacijente i njihove obitelji.

Dobar primjer da se nizom aktivnosti i javnim nastupom u medijima može osvještavati i senzibilizirati javnost i za probleme psihički oboljelih osoba je Udruga za unapređenje duševnog zdravlja i kvalitete života "MARI-MO" iz Osijeka. U Hrvatskoj je rijetka pojava, osobito u medijima da osobe o svom problemu govore otvoreno, bez skrivanja identiteta. Sasvim suprotno, na javnozdravstvenim tribinama o svojim problemima su javno progovorile osobe s psihičkim teškoćama i time se uz stručnu potporu uključili u borbu pomaganja ljudima da se ne stide svoje bolesti. Zahvaljujući brojnim aktivnostima, ta Udruga istovremeno educira medije i preko njih razvija svijest javnosti o tome da ni jedna bolest, pa tako ni psihička nije sramota.

Koliko god mediji ne daju sasvim vjernu sliku društva i događaja, ipak se ne može zanemariti činjenica da ono što mediji 'serviraju' postaje bitno i značajno za puk. No, mediji su ipak kopija društva u kojemu živimo.

U kojoj mjeri se novinari pridržavaju Kodeksa časti i to u segmentu kada se izvještava o nesrećama, bolestima ili zdravlju, mentalnoj manjkavosti, moguće je doznati i uvjeriti se na vrlo jednostavan način: svakodnevnim ili povremenim praćenjem tiskanih ili elektronskih medija. Posebice bombastičnih naslova, najava i na isti način složenih priloga. Dok kod jednog dijela javnosti bombastični naslovi ili sadržaji izazivaju nelagodu i neodobranje, većina je prema tome indiferentna. Kako publika, tako i struka.

Naslovi poput: "S djetetom u naručju muškarac s PTSP-om zaustavljao promet" (Vjesnik, 9. 12. 2002.) ili "Jurić pucao u nećake u stanju smanjene ubrojivosti i boluje od PTSP-a" (Vjesnik, 23. 9. 2000.) uglavnom ne izazivaju pitanja odakle u trenutku dnevnog izvještavanja informacija o zdravstvenom stanju određene osobe? I dok bi se većina zgrozila na naslove koji bi npr. glasili: "Muškarac s karcinomom prostate maltretirao susjedstvo" ili "Pobješnjela žena s tumorom debelog crijeva istukla blagajnicu u trgovini" dotle naslovi u kojima se najčešće spominje "PTSP" postali su nešto sasvim normalno i ubičajeno.

U kontekstu novinarske odgovornosti interesantni su podaci iz javno objavljenih Izvje-

šća o radu novinarskog Vijeća časti, osobito iz obrazloženja gdje Vijeće navodi koji su članci Kodeksa prekršeni. Osim pojedinih slučajeva, u kojima pojedinci šalju zahtjeve za pokretanje postupka, nema generalne reakcije na objavljivanje tekstova i naslova gdje se stigmatiziraju psihički oboljele osobe, a koji su u suprotnosti s Kodeksom časti. Nema ni konsenzusa medijskih kuća u Hrvatskoj kada je u pitanju objavljivanje tekstova i naslova u svezi s psihički oboljelim osobama ili izvještavanju o bolestima ili nesrećama. Kodeks je jasan, trebao bi biti obvezujući, međutim, osim ako je riječ o kaznenom progonu pojedinca, novinara ili urednika, medijsku kuću ne obvezuje na promijenjeni stil ponašanja. Postavlja se pitanje: koliko novinari uopće poznaju vlastiti Kodeks časti, opće ustavne i pravne norme, a osobito zakone koji se odnose na pojedina područja rada kao što je primjerice, u ovim, konkretnim slučajevima Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, (NN 111/97).? Kada se govori o izvještavanju o psihički oboljelim osobama najčešće se ne poštuje ni temeljno

pravo pacijenta/bolesnika da ima pravo na povjerljivost prema Zakonu o zaštiti prava pacijenata (NN 169/2004.).

Dok se u okviru struke između ostaloga promiču i edukacije pacijenata koji trebaju naučiti govoriti o sebi, istovremeno se u okviru zajednice u Hrvatskoj ne promiču "programi promijenjena jezika". Vrlo su zanimljivi podaci koji su izneseni na 11. europskom kongresu psihijatrije u Stockholmu gdje se govorilo upravo i o destigmatizaciji, ali kroz jedan trajan proces. Da bi se izbjegla izoliranost, diskriminacija i odvajanje psihički oboljelih osoba, nužna je posebna edukacija još od osnovne škole, gdje djeca kroz određene programe osvještavaju svoj odnos prema ljudima koji imaju psihička oboljenja. Talijani takve i slične programe rade već dvadesetak godina i zovu ih upravo "programima promijenjenog jezika". Kada je u pitanju jezik nije bitno promijeniti samo naše imenovanje bolesnika, nego naše prihvaćanje osobe s problemima. Samo prihvaćanje i novi odnos prema njima izmijenit će situaciju i oni će biti primljeni u društvo na način na koji to sugeriraju suvremene norme života i poštovanja ljudskih prava. Od malih nogu djecu treba educirati da moramo naučiti živjeti s različitim, i da treba brisati predrasude da ti ljudi nisu u mogućnosti biti s drugima, da su neizlječivi, opasni, glupi, iz lošeg socijalnog okružja, nesposobni itd.

Zaključak je vrlo jednostavan: Umjesto da pridonose nerazumijevanju i eksploatiraju stereotipe, obveza je medija osvještavanje javnosti protiv stigmatizacije psihički oboljelih osoba.

Ana Diklić
diklica@net.hr

